

15-Mavzu: O'qituvchi mehnatini ilmiy tashkil etish. O'z-o'zini tarbiyalash va o'z ustida ishlash. Pedagogika tajribani to'plash tizimi.

Mashg'ulot rejasi:

1. O'qituvchi mehnatini ilmiy tashkil etishning mohiyati. O'qituvchining kun tartibi va ish o'rni.
2. Pedagogik mehnatni ilmiy tashkil etish tamoyillari. Pedagogik mehnatni ilmiy tashkil etishning asosiy yo'nalishlari.
3. O'z-o'zini tarbiyalash va o'z ustida ishlash pedagogik mahoratning asosiy sharti sifatida.
4. Ilg'or pedagogik tajribani o'rganishda materiallar to'plash.
5. Ilg'or pedagogik tajribalarni o'rganish va ularni qo'llash metodlari.

Adabiyotlar:

1. Ro'ziyeva D.I., Tolipov O'.Q. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: INNOVATSIYA-ZIYO, 2019.
2. Холиқов А.А. Педагогик маҳорат. Дарслик. – Тошкент, Иқтисод молия, 2012.
3. Omonov N.T., Madyarova S.A. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: Iqtisod–moliya, 2009.
4. Маҳмудов Н. М. Ўқитувчи нутқ маданияти. Дарслик. – Тошкент, Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2007.
5. Азизходжаева Н.Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат. – Т.: “Fan va texnologiyalar” нашриёти, 2006.

O'qituvchi mehnatini ilmiy tashkil etishning mohiyati

Pedagogik mehnat – mehnat turlaridan biri bo'lib, unda o'qituvchi va o'quvchilar, moddiy va ma'naviy vositalar, mehnat shart-sharoitlari faol o'zaro harakatda bo'ladi. Qachonki, pedagogik faoliyat fan va amaliyotning zamonaviy yutuqlariga, mehnat jarayonini har tomonlama metodologik tahlil etish, barcha omillardan majmuaviy foydalanishga asoslansa, u holda uni ilmiy tashkil etilgan mehnat deb atash mumkin. O'qituvchi mehnatini ilmiy tashkil etishga pedagogikaning alohida sohasi sifatida qaraladi.

O'qituvchi mehnatining muvaffaqiyati va samarasi uni ilmiy jihatdan puxta tashkil etishga, mehnatni oqilona uyushtirishga ta'sir etadigan shart – sharoitlarga va mehnatni amalga oshirish yo'llarini to'g'ri belgilashga bog'liq. O'qituvchi mehnati doimo ijodkorlik bilan amalga oshiriladi. Shuning uchun mehnatni amalga oshiruvchi o'qituvchi avvalo o'z mehnatini rejalashtirishda, o'zi puxta egallagan pedagogik mahoratiga va o'z ilmiga tayanishi lozim. Hozirgi zamon axborot kommunikatsion texnologiyalarining taraqqiyoti davrida o'qituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil qilish fan va texnika yutuqlarini o'qituvchi tomonidan qay darajada o'zlashtirilishiga ham bog'liq.

Shu bilan birga o'qituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil qilish uchun fanlar integratsiyasini, pedagogika va psixologiya fanlarining eng so'nggi yutuqlarini muntazam o'zlashtirib borish shart. Ushbu bilimlar axborot kommunikatsion texnologiyalari, matbuot, ilmiy jurnallar, ilmiy adabiyotlar asosida o'zlashtiriladi.

O'qituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil etishda vaqtdan unumli foydalanish, o'zining keng imkoniyatlarini hamisha hisobga olish, o'quv va tarbiya jarayonida har bir daqiqadan unumli foydalanish, vaqtni bekorga o'tkazishga yo'l qo'ymaslik muvaffaqiyat garovidir. O'qituvchi mehnatini ilmiy asosda tashkil etishda avvalo:

- o'z ijodiy imkoniyatlariga ishonishi;
- ta'lim muassasalarida olib boriladigan ta'lim – tarbiya jarayonini to'liq tasavvur eta olishi;
- har bir tarbiyalanuvchining ruhiy holatini puxta bilishi;
- o'z mehnati mexanizmini, qonuniyatlarini, cheklangan imkoniyatlarini yaxshi anglashi;
- ta'lim-tarbiya jarayonida axborot kommunikatsion texnologiyalaridan unumli foydalanishni bilishi shart.

O'qituvchi mehnatini ilmiy jihatdan to'g'ri tashkil etish bir maqsadga yo'naltirilgan ijtimoiy–foydali mehnat bo'lib, u yuqorida ta'kidlab o'tilganlardan tashqari, aql va diqqatni, jismoniy kuchni, shijoat va g'ayratni talab etadi.

O'qituvchi mehnatini ilmiy jihatdan to'g'ri tashkil etilishi ularni mustaqil, erkin faoliyat ko'rsatishiga, o'z fikr–mulohazalarini aniq va mukammal bildirishiga, har tomonlama shakllangan komil insonni tarbiyalashga, o'z kasbini puxta o'zlashtiradigan etuk mutaxassis tayyorlashga zamin yaratadi.

Pedagogik mehnatni ilmiy tashkil etish tamoyillari. Pedagogik mehnatni ilmiy tashkil etishning asosiy yo'nalishlari

O'qituvchi mehnatini ilmiy tashkil etish qonunlariga quyidagilar kiradi:

- 1) vaqtni maksimal ravishda tejash va undan samarali foydalanish;
- 2) ijobiy mehnat sharoitlari va dam olishni tashkil etish etish hamda samarali foydalanish;
- 3) mehnat jarayoni barcha ishtirokchilarining salomatligi va har tomonlama rivojlanishi haqida qayg'urish.

O'qituvchi mehnatini ilmiy tashkil etish tamoyillari sifatida quyidagilarni keltirib o'tish mumkin:

- 1) optimallashtirish – o'quvchilarning o'quv-tarbiya ishlari uchun ijobiy shart-sharoitlarni yaratish;
- 2) insonparvarlik tamoyili – pedagog va o'quvchilarga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi hodisalarni bartaraf etish;
- 3) estetizatsiyalash tamoyili – ishchanlik qobiliyatini oshiruvchi badiiy unsurlarni kiritish;
- 4) tejamkorlik – o'quv mashg'ulotlarini oqilona tashkil etish;
- 5) individuallashtirish tamoyili – o'quvchilarga tabaqalashtirilgan tarzda yondashuv;
- 6) jamoaviylik tamoyili – alohida xodim va pedagogik jamo mehnatini uyg'unlashtirish;
- 7) nazariy va amaliy ta'limni optimal uyg'unlashtirish tamoyili – qisqa muddatda o'quvchilarning chuqur va mustahkam bilim olishlarini ta'minlash;
- 8) kadrlarni oqilona tanlash, ularning malakasini tizimli tarzda oshirib borish tamoyili;

9) pedagogik fanlar rivojini hisobga olgan holda o'quv-tarbiya jarayonini rejalashtirish va tizimli yo'lga qo'yish.

O'qituvchi mehnatini ilmiy jihatdan to'g'ri tashkil etilishi ularni mustaqil, erkin faoliyat ko'rsatishiga, o'z fikr-mulohazalarini aniq va mukammal bildirishiga, har tamonlama shakllangan komil insonni tarbiyalashga, o'z kasbini puxta o'zlashtiradigan etuk mutaxassis tayyorlashga zamin yaratadi.

O'qituvchi mehnati ilmiy jihatdan to'g'ri tashkil etilishida o'quvchilar bilan olib borilayotgan faoliyatning quyidagi yo'nalishlariga e'tibor berish lozim:

- o'qituvchi va o'quvchilarning ikki tomonlama bir-biriga ta'siri natijalari;
- o'qituvchining o'quvchilar jamoasi bilan ishlay olish qobiliyati;
- sinf jamoasi faollari bilan olib boriladigan pedagogik faoliyatning ijobiy natijalari.

O'qituvchi mehnatini ilmiy jihatdan to'g'ri tashkil etishning quyidagi vositalarga e'tibor berish lozim.

O'qituvchi mehnatining ta'lim-tarbiyaviy mohiyati ijobiy natijalar berishi uchun, o'qituvchi sinf jamoasi bilan o'tkazilayotgan har qanday tadbirni belgilangan vaqtda amalga oshirishi, mehnat va dam olish uchun ajratilgan vaqtdan unumli foydalana olishi, o'z mehnati faoliyatida sog'ligiga, ruhiy holatiga e'tibor berishi lozim.

Ayniqsa, yosh o'qituvchilar mehnatini ilmiy asosda to'g'ri tashkil etishda quyidagi boshlang'ich yo'nalishlar muhim ahamiyatga ega:

1 – yo'nalish. O'qituvchi kasbiga oid faoliyat:

- a) o'z ishiga, mutaxassisligiga oid bilimlarni mukammal egallash;
- b) mamlakatimiz Qonunlari, ta'lim sohasiga taalluqli hujjatlarni puxta bilishi;
- v) pedagogika, psixologiya va o'z mutaxassisligiga oid eng so'nggi yangiliklardan xabardor bo'lib borish;
- g) o'quvchilar jamoasi va har bir shaxs haqida ma'lumotlarni o'rganish;
- d) ilg'or va tajribali o'qituvchilar mehnat faoliyatini o'rganish va o'z ishida tadbiq etish;
- e) o'z ustida ishlash va o'z-o'zini tarbiyalash.

2-yo'nalish. O'z kasbiy mahorat elementlarini hosil qilish:

- a) pedagogik faoliyatga oid, shaxsiy pedagogik mahoratni takomillashtiruvchi ko'nikma va malakalarni egallash;
- b) o'z mehnatini va qobiliyatini me'yorida to'g'ri ishlata olishi;
- v) mutaxassislikka oid ma'lumotlardan to'g'ri foydalana olishi uchun diqqatni jamlay bilish.

3-yo'nalish. O'quvchilar guruhi bilan ishlay olish:

- a) pedagogik faoliyatning shart-sharoitlari va guruh jamoasidagi ma'naviy holatni boshqara olish;
- b) guruh jamoasidagi psixologik muhitni doimiy nazorat qilish;
- v) ta'lim-tarbiyaviy jarayonlarga ijodiy yondashuv;
- g) pedagogik faoliyatga insonparvarlik va demokratik prinsiplar asosida yondashish;
- d) o'quvchilar xulqi va bilimini o'z vaqtida rag'batlantirib borish;
- e) jamoada shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilishni to'g'ri tashkil etish;
- j) o'quvchilarning kundalik rejimga to'g'ri va doimiy rioya qilishini tashkil etish.

O'z-o'zini tarbiyalash va o'z ustida ishlash pedagogik mahoratning asosiy sharti sifatida

O'qituvchi o'z-o'zini tarbiyalashi uchun, avvalo o'zini atroflicha chuqur o'rganishi, o'z ishidagi yutuq va kamchiliklarni ko'ra olishi kerak. O'z-o'zini o'rganish va boshqa kishini anglash uchun ham zarurdir. Boshqalarning yutuqlarni o'rganmay, o'zini boshqalar bilan qiyos qilmay turib, o'zini shaxs sifatida o'rganish mumkin emas. O'zini anglash, o'zini baholash

xususiyati boshqa kishilar bilan munosabat jarayonida, birgalikdagi faoliyat vaqtida tarkib topadi.

K.D Ushinskiy o'z-o'zini tarbiyalash orqali quyidagilarga erishilishini ta'kidlab o'tgan: 1) xotirjamlik; 2) so'zda ishonch va tug'rilikka; 3) xatti-harakatga mulohaza bilan yondashish; 4) qat'iylik; 5) o'zi haqida sababsiz biror og'iz gapirmaslik; 6) lozim narsalardangina foydalanish; 7) har kuni kechasi o'ziga o'zi hisobot berish. 8) biror marotaba maqtanmaslik.

O'z-o'zini tarbiyalash o'z faoliyatini tahlil qilishdan va o'z shaxsini takomillashtirishdan boshlanadi. O'qituvchi o'z ustida ishlashi, o'z-o'zini tarbiyalashda quyidagi usullardan foydalanadi:

O'z-o'zini bilish jarayoni o'qituvchining pedagogik mahorati doirasida ma'lumotlarni qayd qilish darajasida kechadi, bunda refleksiyaning passiv shakli ustuvorlik qiladi. O'qituvchi pedagogik faoliyatida yuzaga kelayotgan turli qiyinchiliklar va muammolarning sabablarini, erishilayotgan yutuqlar va natijalarni shunchaki qayd qilib boradi.

O'z-o'zini anglash jarayoni o'qituvchining o'z faoliyati va unda o'ziga nisbatan «metapozitsiya» (noaniq pozitsiyada)da turib, o'ziga tashqaridan qarash, o'zini kuzatish malakasini ko'zda tutadi. Bunda, interiorizatsiya (tashqi omillarning ichki omillarga o'tishi) hodisasi amalga oshadi, kasbiy qiyinchiliklarning kelib chiqish sabablari rasmiylashtiriladi; faoliyatdan ko'zlanadigan asosiy maqsad aniqlanadi, refleksiv – «MEN» shakllanadi. Bu o'qituvchining dolzarb rivojlanish zonasi bilan bog'liq.

O'z-o'zini aniqlashtirish jarayonida boshlang'ich daraja kasbiy ehtiyojlarni hisobga olib belgilanadi va jadal imkoniyatlar asosida faoliyat rejalashtiriladi. Strategik, taktik va tezkor vazifalar shakllantiriladi. Haqiqiy «MEN» va ideal «MEN» nisbatlanadi. Bu o'qituvchining eng yaqin rivojlanish darajasi bilan bog'liq.

O'z-o'zini rivojlantirish jarayonida o'qituvchining kasbiy faoliyati davomida takomillashtirilgan pedagogik mahorati, refleksiyalangan (ya'ni avval foydalanilgan va ularning samaradorligini baholash natijasida tobora optimal bo'lib chiqqan metodlar) harakat usullari va metodlarining o'sishi sodir bo'ladi.

O'z – o'zini nazorat qilish o'qituvchi pedagogik faoliyati jarayonida nazariy va amaliy tajribalar asosida, o'z – o'zini kasbiy jihatdan nazorat qilib, pedagogik mahoratini yanada takomillashtirib borishning ikkinchi shakli boshlanishini nazarda tutadi.

Turli sifatlar va shaxsning orttirilgan tajribasi, shu tajriba asosida yotgan yutuqlariga bog'liq holda turlicha bo'lishi mumkin. Ya'ni, ayni biror ish, yutuq yuzasidan ortib ketsa, boshqasi ta'sirida - aksincha, pastlab ketishi mumkin. O'z-o'ziga baho nafaqat haqiqatga yaqin (adekvat), to'g'ri bo'lishi, balki u o'ta past yoki yuqori ham bo'lishi mumkin. Xulosa o'rnida ta'kidlash lozimki, maktablar motivatsiya, imkoniyatlar va shaxsiy muvaffaqiyatga intilish dargohiga aylanishi uchun ta'limni o'quvchining o'z-o'zini kashf etish vositasiga aylantirish lozim. Bu esa eng birinchi navbatda, millat ko'zgusi - muallimlarning bilim va innovatsion salohiyatiga bog'liqdir.

“Men” - obrazi va o'z-o'ziga baho berish.

Bir shaxsda o'z-o'ziga nisbatan baholar tizimi shakllanadiki, bu tizim ham obrazga mos tarzda har xil bo'lishi mumkin. Bu baho aslida shaxsga boshqalarning real munosabatlariga bog'liq bo'lsa-da, aslida u shaxs ongi tizimidagi mezonlarga, ya'ni uning o'zi subyektiv tarzda shu munosabatlarni qanchalik qadrlashiga bog'liq tarzda shakllanadi. Masalan, maktabda bir fan o'qituvchisining bolaga nisbatan ijobiy munosabati, doimiy maqtovlari uning o'z-o'ziga bahosini oshirsa, boshqa bir o'qituvchining salbiy munosabati ham bu bahoni pastlatmasligi mumkin. Ya'ni bu

❖ **O‘z-o‘ziga baho o‘ta yuqori** ham shaxs xulq-atvoriga yaxshi ta’sir ko‘rsatmaydi. Chunki, u ham shaxs yutuqlari yoki undagi sifatlarning boshqalar tomonidan sun’iy tarzda bo‘rttirilishi, noo‘rin maqtovlar, turli qiyinchiliklarni chetlab o‘tishga intilish tufayli shakllanadi.

❖ **O‘z-o‘ziga bahoning past bo‘lishi** ko‘pincha atrofdagilarning shaxsga nisbatan qo‘yayotgan talablarning o‘ta ortiqqligi, ularni uddalay olmaslik, turli xil e’tirozlarning doimiy tarzda bildirilishi, ishda, o‘qishda va muomala jarayonidagi muvaffaqiyatsizliklar oqibatida hosil bo‘lishi mumkin

❖ **O‘z-o‘ziga baho o‘ta yuqori** ham shaxs xulq-atvoriga yaxshi ta’sir ko‘rsatmaydi. Chunki, u ham shaxs yutuqlari yoki undagi sifatlarning boshqalar tomonidan sun’iy tarzda bo‘rttirilishi, noo‘rin maqtovlar, turli qiyinchiliklarni chetlab o‘tishga intilish tufayli shakllanadi.

❖ **O‘z-o‘ziga bahoning past bo‘lishi** ko‘pincha atrofdagilarning shaxsga nisbatan qo‘yayotgan talablarning o‘ta ortiqqligi, ularni uddalay olmaslik, turli xil e’tirozlarning doimiy tarzda bildirilishi, ishda, o‘qishda va muomala jarayonidagi muvaffaqiyatsizliklar oqibatida hosil bo‘lishi mumkin. Xulosa o‘rnida ta’kidlash lozimki, maktablar motivatsiya, imkoniyatlar va shaxsiy muvaffaqiyatga intilish dargohiga aylanishi uchun ta’limni o‘quvchining o‘z-o‘zini kashf etish vositasiga aylantirish lozim. Bu esa eng birinchi navbatda, millat ko‘zgusi — muallimlarning bilim va innovatsion salohiyatiga bog‘liqdir.

Ilg‘or pedagogik tajribani o‘rganishda materiallar to‘plash

Pedagogik faoliyat o‘z mehnatiga ko‘ra ijodiy tavsifga ega. Pedagogik ijodkorlikning asosiy mohiyati pedagogik faoliyatning maqsadi va xarakteri bilan aniqlanadi. Pedagogik ijodkorlik majmui – pedagogik tajribadir.

Ilg‘or pedagogik tajriba deganda o‘qituvchining o‘z pedagogik vazifasiga ijodiy yondashishi, o‘quvchilarga ta’lim-tarbiya berishning yangi shakl, metod va vositalarini izlab topishdir.

Ilg‘or pedagogik tajribani o‘rganish, unga asoslanib yangi pedagogik hodisa va qonuniyatlarni ochish o‘quv-tarbiya jarayoniga yaxshi sifatli o‘zgarishlar kiritadi, o‘quvchilarning bilish faoliyatini boshqarish, yangi turdagi o‘quv jarayonini modellashtirish muammolarini echishga sabab bo‘ladi.

Pedagogik tajriba o‘qituvchining o‘quv ishlari jarayonida egallaydigan bilim, ko‘nikma va malakalari yig‘indisidir. Pedagogik tajribani to‘plash pedagogik mahoratning muhim tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, u pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish omili hisoblanadi.

Pedagogik tajribani to‘plash tizimi quyidagi tarkibiy qismlardan tashkil topadi:

- Maqsadni belgilash.
- Ma’lumotlarni to‘plash.
- Ma’lumotlarni tahlil etish, umumlashtirish, xulosa qilish.
- Yutuqlarni aniqlash va amaliy faoliyatga tatbiq etish.

Toshkent shahar xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish institutida faoliyat olib borayotgan “Ilg‘or pedagogik texnologiyalarni va tajribalarni joriy etish” bo‘limi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014 yil 15 avgustdagi 234-sonli “Xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori asosida tashkil qilingan.

Ilg‘or pedagogik texnologiyalar va tajribalarni joriy etish bo‘limi faoliyati tartibi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 19 iyundagi 164-sonli “Xizmatchilarning asosiy lavozimlari va ishchilar kasblarining yangilangan klassifikatorini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori,

Xalq ta'limi vazirligining 2015 yil 16 fevraldagi 34-sonli "Xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish institut (markaz)larining ustavini tasdiqlash to'grisida"gi va 2015 yil 24 iyundagi 191-sonli "Xalq ta'limi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflarini tasdiqlash to'g'risida"gi buyruqlariga muvofiq belgilangan.

Ilg'or pedagogik tajribani o'rganish va ularni qo'llash metodlari.

Ta'lim tajribasi - o'qituvchi tomonidan o'quv ishlari jarayonida olingan bilim, ko'nikma va malakalarning yig'indisi asosida o'qqituvchilik tajribasidir. O'qituvchi pedagogik mahorati shakllanmoqda. Shu bilan birga, bu pedagogika fanining rivojlanish manbai. Maktab amaliyotida oliy ta'limni o'qitish jarayonida olingan bilimlar faqat moslashuvchan va chuqurlashadi va o'qituvchining pedagogik harakatlarini optimallashtiradi. Jarayonda o'quv faoliyati tajriba psixologik va pedagogik fanlarga tayanib, yangilanadi. U pedagogik mahoratni rivojlantirish va boshqa odamlarning tajribasini o'rganishni faollashtiradi, uni o'ziga xosligi bilan taqqoslaydi. Ilg'or pedagogik tajribaning o'ziga xos xususiyati uning echimiga e'tibor berishdir. Dolzarb masalalar maktabning o'quv jarayonidir. Uning muhim ko'rsatkichi barqarorlikdir. Bu shuni anglatadiki, ta'lim va ta'lim samaradorligini vaqt sinovidan o'tkazish kerak. Ilg'or pedagogik tajribaning istiqboli shuni ko'rsatadiki, u "ishlaydi" o'qituvchilar, uni tarqatish va amalda qo'llash mumkin.

O'qituvchining xususiyatlarini hisobga olgan holda, eng yaxshi amaliyotlar innovatsion yoki namunali bo'lishi mumkin. Innovatsion pedagogik tajriba o'ziga xoslik, yangilik bilan ajralib turadi. Innovatsion o'qituvchining tajribasi tajriba deb ataladi va tadqiqot deb ataladi. Agar biz o'qitish va o'qitishning shakllari, usullari, vositalarini ulardan ijodiy foydalanish asosida takomillashtirish haqida gapiradigan bo'lsak, unda bunday tajriba ratsionalizatsiya hisoblanadi. Namunaviy pedagogik tajriba - bu pedagogika fanining yutuqlaridan, olimlar, metodistlarning metodik tavsiyalaridan, boshqa o'qituvchilarning tajribasidan mohirona foydalanadigan o'qituvchining ongli faoliyati va shu asosda uning tarbiyaviy ishi boshqalar uchun namunadir.

Ilg'or pedagogik tajriba maktab ichidagi nazorat jarayonida pedagogik o'qishlar, konferentsiyalar va boshqalarda qayd etiladi. U ommaviy amaliyotning mulkiga aylanishi uchun uni quyidagi ish bosqichlarini nazarda tutgan holda o'rganish va umumlashtirish kerak: a) pedagogik muammoni va o'rganish ob'ektini aniqlash. Ushbu bosqichda tajriba mavzusini shakllantirish, uning dolzarbligini asoslash, uni o'rganish uchun guruh tuzish, b) tajribani oldindan o'rganish. Ushbu bosqich tajriba ob'ekti bilan oldindan tanishishni o'z ichiga oladi, mashg'ulotlarda qatnashish, o'qituvchilar bilan suhbatlar va maktab hujjatlarini o'rganish. Shu asosda g'oyalar aniqlanadi. c) nazariy tayyorgarlik. Eng yaxshi amaliyotlarni o'rganadigan odamlar ushbu muammo bo'yicha mavjud nazariy va uslubiy qoidalarni bilishlari kerak, bu esa tajribaning yangilik darajasini aniqlaydi. d) tajribani o'rganish. Ushbu bosqichda empirik materiallar to'planadi, o'quv jarayonining individual aloqalari o'rganiladi va nazorat imtihonlari (bo'limlar) tashkil etiladi. To'plangan materiallar odatiy va tasodifiy deb tasniflanadi, chunki u tizimlashtirilgan va umumlashtirilgan. Ushbu ish argumentatsiya va dastlabki nazariy pozitsiyalarni nazariy tayyorlash bosqichida shakllantirilgan empirik materiallar bilan mustahkamlashdan iborat. Tajribani tizimlashtirish va umumlashtirish jarayonida aynan ushbu qoidalar uning asosiy g'oyalarini aniqlash, o'rganilayotgan muammoni hal qilish bo'yicha ko'rsatmalarni ishlab chiqish va tajriba istiqbollari baholash uchun asos bo'ladi. Eng yaxshi tajribalarni tarjima qilish shakllari va usullari: ochiq darslar va boshqa tadbirlar; o'rganilgan natijalarni og'zaki ravishda etkazish, o'qituvchilarning maktabda, xalq ta'limi vakillarining yig'ilishlarida, kurslarida, seminarlarida chiqishlarida ilg'or pedagogik tajribalarni

umumlashtirish; o'rganilgan natijalar to'g'risida yozma hisobotlarni tayyorlash, ilg'or pedagogik tajribalarni metodik xatlar, metodik ishlanmalar, gazeta va jurnallardagi maqolalar, risolalar, monografiyalar, anjuman va seminarlarning materiallari to'plamlari ko'rinishida umumlashtirish; ilg'or pedagogik tajribani namoyishkorona ommalashtirish - ko'rgazmalar, metodikada maxsus stendlarni tashkil etish va boshqalar.

Ilg'or pedagogik tajribaning samaradorligi pedagogika fani va maktab amaliyotining organik o'zaro ta'sirini ta'minlaydi, o'qituvchilarni o'qitish va tarbiyalashning yangi usullarini izlashda baxtsiz hodisalar va xatolar haqida ogohlantiradi. Innovatsion o'qituvchilar tajribasida ularning pedagogik faoliyatini ajratib turadigan va o'ziga xosligini ochib beradigan individual xususiyatlar aniq kuzatiladi. Asosan, ular hamkorlik pedagogikasining quyidagi g'oyalariga ega: tarbiyaviy maqsadga ega bo'lgan jamoada xilma-xil munosabatlarni qo'llash; ishning shakllari va usullarini bolalar o'zaro munosabatda bo'ladigan tarzda o'ylash; talabalarga o'z faoliyati va munosabatlarini tahlil qilish qobiliyatini singdirish; o'qituvchilar va talabalarning o'quv jarayonida, majburlashsiz o'qitishdagi birligi; o'quvchiga optimistik qarash, uning talabada ob'ektiv o'zini o'zi anglash qobiliyatini va atrofdagi voqelikni idrok etish qobiliyati.

O'qituvchining ijodkor va tashabbuskor bo'lishi lozimligini buyuk nemis pedagogi A.F.Distervegning fikri ham tasdiqlaydi: "Noqobil o'qituvchi haqiqatni shunchaki aytadi-qo'yadi, yaxshisi esa uni topishga o'rgatadi". Shu jumladan, A.F.Disterveg: "O'quvchini mehnat qilishga o'rgat, uni nafaqat mehnatni sevrishga, u bilan shunday uyg'unlashishga ko'niktirginki, toki mehnat uning vujudiga singib kechin, uni shunday o'rgatki, uning uchun o'z kuchi bilan biron bir narsani bilib olo'lmaslik aqlga sig'maydigan holat hisoblansin, u mustaqil o'ylamog'i, izlamog'i, o'zini ko'rsatmog'i, o'zining uyg'onmagan qobiliyatlarini rivojlantirmog'i, o'zini sobitli inson qilib yetishtirmog'i lozim" deb ta'kidlaydi.

Hazrat Alisher Navoiy aytganidek: "Loaqal bir harf o'rgatgan ustozning haqqini yuz ming ganju xazina bilan ham uzib bo'lmaydi". Biz ulardan umrbod qarzdormiz.